

Rob Riemen

HET WOORD DAT DE
DOOD VERSLAAT

Verhalen over ware grootheid

Uitgeverij Balans

Copyright © 2025 Rob Riemen/Uitgeverij Balans,
Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Omslag Bas Smidt
Auteursfoto Jimmy Kets
Boekverzorging Michel Wassenaar
Druk Wilco

ISBN 978 94 638 2455 2

NUR 320

www.uitgeverijbalans.nl

 [instagram.com/uitgeverijbalans](https://www.instagram.com/uitgeverijbalans)

 [linkedin.com/company/uitgeverij-balans](https://www.linkedin.com/company/uitgeverij-balans)

 uitgeverijbalans.nl/nieuwsbrief

*Was du ererbt von deinen Vätern hast
Erwirb es um es zu besitzen.
Goethe, Faust*

In memoriam mijn vrienden en leermeesters

Elisabeth Mann Borgese
(1918-2002)

Jacqueline de Romilly
(1913-2010)

George Steiner
(1929-2020)

Adam Zagajewski
(1945-2021)

Inhoud

Proloog 9

1. De levensles 27

2. De vlag van de hoop 61

3. Lezen en de kunst van het leven 98

4. Utopist in dystopische tijden 123

Proloog

De aandachtige toeschouwer was het al opgevallen dat er vanuit de coulissen op het toneel van het theater van de wereld een schaduw viel die langzaam maar zeker als een duistere vlek almaar groter werd. En met het groter worden van de schaduw neemt ook het geluid toe. Aanvankelijk klinkt het als onbestemd gerommel in de verte, maar naarmate de tijd verstrijkt, blijkt dat het het geluid is van steeds luider wordend gejuich. Dan opeens verdwijnt de schaduw. In het felle licht van de schijnwerpers, op een oorverdovende wijze massaal toegejuicht, verschijnt daar het onmiskenbare figuur *Groothed*. En Groothed is zo allesoverheersend, zo dominant dat er nauwelijks nog plaats voor iets anders is op het wereldtoneel. Alles staat in het teken Groothed.

Het is dan ook niet verrassend dat anno 2025 vanuit de coulissen een parade van vlaggendragers, als figuren van Groothed, het schouwtoneel van de wereld opkomt die hun land weer *groot* willen laten zijn. Vanaf de rechterzijde van het toneel, voorop trots Donald J. Trump. Achter zijn brede schouders de kleine Poetin die op schoenen met verhoogde hakken loopt om er toch wat groter uit te zien, direct gevolgd door de Hongaar

Orbán wiens colbertjasje strak om zijn grote buik zit. Daarachter weer Erdoğan die voor de gelegenheid een fez heeft opgezet en zich duidelijk ongemakkelijk voelt bij het feit dat hij wordt gevolgd door Netanyahu met diens keppeltje. Achter hem, in zijn koninklijke Arabische klederdracht, de immer glimlachende Mohammad bin Salman al-Saoed, beter bekend als kroonprins MBS, en de streng kijkende generaal Sisi uit Egypte. Nog tal van figuren volgen, niet allemaal even bekend, met uitzondering dan van Modi in zijn traditionele Indiase kledij, en madame Le Pen, die overduidelijk erg trots is in deze rij grote namen te mogen meemarcheren. Vanaf de linkerzijde komt nogal houtherig Xi Jinping aan lopen, direct gevolgd door de bolle Kim Jong-un met naast hem zijn vilein kijkende zusje Kim Yo-jong. Achter hen, alsof het een paar is, Maduro uit Venezuela en parmantig aan zijn zijde Claudia Sheinbaum uit Mexico, en daarachter weer, stoer op cowboylarzen en met een wilde haarbos, Javier Milei uit Argentinië.

Nog tal van andere personen lopen mee, maar onze aandacht wordt alweer getrokken naar het feit dat Grootheid een hoogmis aan het opvoeren is voor de aanbidding van zijn godheid: het *Grote Getal*, en hij verordonneert dat alles en iedereen het Grote Getal zal vereren.

Enthousiast komen influencers naar voren en zij buigen diep voor deze godheid, goed wetende dat zij hun invloedrijke positie enkel en alleen te danken hebben aan de almacht van deze godheid. Onder de influencers zien we uiteraard tal van *celebrity's* die zich nadrukkelijk wat afzijdig willen houden van hen die vooralsnog niet meer

zijn dan een *mediapersoonlijkheid*. Niet verrassend zien we tal van economen en bankiers ook hun diepe respect betuigen voor de godheid Grote Getal die zij vol ontzag ‘Mammon’ noemen. In de bonte stoet van aanbidders komt ook een vreemde mengeling van allerlei figuren naar het altaar van het Grote Getal gelopen die, alsof het een Evangelie is dat bewierookt moet worden, elk een lijst hoog houden met daarop in dikke vette letters geschreven TOP. Plechtig is het optreden van hen die zichzelf als de politieke en maatschappelijke elite beschouwen en die voor het Grote Getal hun credo herhalen dat alles wat zich in de wereld voordoet niets anders dan een getal is, en dat er niets beter is dan het Grote Getal waar ieder zich aan zou moeten onderwerpen. Het publiek reageert welhaast extatisch wanneer met veel bravoure Elon Musk het wereldtoneel oploopt. Hij heeft zich voor de grap (of zou hij het menen?) gehuld in een Supermanpak met daarop een grote x. Beetje sneu is het kostuum van Zuckerberg die mede door zijn geringe postuur eruitziet als het knechtje van Batman, Robin. Jeff Bezos, die qua originaliteit niet wil onderdoen voor Musk, en trouw aan het werk dat hij ooit met het meeste plezier las, heeft zich gekleed in het rode jasje en met de zwarte hoge hoed van Dagobert Duck. Zelfs het brilmontuurtje van zijn grote held is hij niet vergeten op te zetten!

Ondertussen zien we dat Grootheid zo nu en dan gedaantewisselingen ondergaat. Op het ene moment neemt Grootheid in felle, welhaast oogverblindende kleuren, de gedaante aan van *Macht*, dan weer van *Overheersing*, *Imperium*, of *Rijkdom*.

Het is zo een bonte kermis die door een dolenthousiast publiek wordt toegejuicht, dat we pas na enige tijd in de gaten hebben dat aan de linkerzijkant van het schouwtooneel een vrouwenfiguur ons nadrukkelijk wenkt om naar voren te komen. Iets meer naderbij gekomen zien we dat het een jonge vrouw is, mager, gekleed in een eenvoudig flanellen jurkje. Ze heeft golvend zwart haar, een vriendelijk gezicht en haar bril heeft vrij grote ronde glazen. Zodra we binnen gehoorsafstand zijn en haar ons in het Frans horen toespreken, is duidelijk te zien dat zij een schim is! Onmiskenbaar de schim van de Franse briljante filosofe Simone Weil die al jong, vierendertig jaren oud, in augustus 1943 is overleden.

‘Pourquoi vous êtes ici?’ is onze verbaasde uitroep. ‘Waarom bent u hier?’

‘À cause de vous!’ is haar antwoord. ‘Voor U!’ Ghaast eraan toevoegend: ‘Ik ben niet alleen gekomen en veel tijd wordt ons niet gegund om vanuit het schimmenrijk hier op het wereldtoneel weer te verschijnen. Luister!’ En met een knik van haar hoofd wijzend op Grootheid zegt ze: *‘Il est faux! Hij is nep!’*

‘Grootheid is nep?’

‘Nep! Volmaakte nep! Er is *ware* en *valse* grootheid, en hij daar op het wereldtoneel met zijn hoogmis voor het Grote Getal is niets anders dan de *valse* grootheid.’

Wetende dat ze niet veel tijd heeft, begint ze op hoge snelheid, soms struikelend over haar woorden te vertellen hoe zij, enkele maanden voordat ze zou sterven, in de eerste maanden van 1943 in Londen op verzoek van de Vrije Fransen onder leiding van generaal De Gaulle een

document heeft opgesteld onder de titel *L'enracinement* over wat er na de oorlog moet gebeuren om een *nieuwe beschaving* te realiseren...

‘Wat ik daarin uitleg is dit. *Écoutez! Écoutez bien* – Luister, luister goed,’ zegt ze streng en met een zekere stemverheffing. ‘De politiek is geworden tot een techniek om macht te verkrijgen en te behouden. Maar macht kan nooit een doel op zich zijn. Het is per definitie niet meer dan een middel. Maar we zijn dat vergeten omdat er iets fundamenteel mis is met onze geestelijke vorming. Een geestelijke vorming die niet geïnspireerd is door een gedachte, een idee van menselijke perfectie, is weinig waard. Als het erom gaat een heel volk geestelijk te vormen, dan kan dat alleen door een beschavingsideaal. Maar dat idee van beschaving wordt niet gevonden in het verleden, want de voorbeelden daarvan zijn onvolmaakt. Het zal ook niet gevonden worden in de dromen van de toekomst, die noodzakelijk even middelmatig zijn als wijzelf, en daarom, niet verrassend, verregaand inferieur ten opzichte van het verleden. De inspiratie voor een dergelijke geestelijke vorming moet, net als de methode zelf, worden gezocht in de eeuwige waarheden die er zijn...’

Als gevolg van de tuberculose die ze had opgelopen is Simone Weil nog steeds kortademig en even zwijgt ze om wat er over is van haar longen te sparen. Ondertussen kijkt ze rond om te zien of Grootheid haar nog niet heeft opgemerkt. Die is echter, geheel met zichzelf ingenomen, gefascineerd door het spektakel dat zich dankzij hem afspeelt in het theater van de wereld. Hij heeft geen oog voor de schim van Simone Weil.

Weer op adem, en nu iets minder gehaast, gaat ze verder met haar betoog. 'Ik heb me gerealiseerd dat er vier obstakels zijn die de mensheid scheiden van een beschaving die werkelijk iets voorstelt. Dat is op de eerste plaats ons foute, valse idee van *grootheid*! Op de tweede plaats de degradatie van ons gevoel voor rechtvaardigheid. Op de derde plaats onze verafgoding van geld en op de vierde plaats, als ik zo vrij mag zijn omdat het erg onmodieus klinkt: de afwezigheid van religieuze inspiratie. Ons idee van grootheid, die daar,' spreekt ze vol minachting en ze wijst met haar vinger naar Grootheid, 'is het grootste defect van alles. Daarbij komt dat we ons er ook nog eens nauwelijks van bewust zijn dat het een *defect* is! Een defect in onszelf, deze verafgoding van valse grootheid.'

Wederom moet ze even op adem komen, om op felle toon te vervolgen: 'Ons begrip van grootheid is precies wat Hitler zijn hele leven inspireerde. Maar als we dat nu vol van morele verontwaardiging afkeuren *zonder* ook maar een moment dat nep-idee van grootheid in onszelf te herkennen, dan zullen de engelen niet weten of ze moeten lachen of huilen, als er überhaupt nog engelen zijn die zich voor onze propaganda interesseren. Al in 1943 heb ik opgemerkt dat tal van mensen aan het fantaseren waren hoe een Hitler het beste gestraft kan worden: vermoorden, eerst zo gruwelijk mogelijk martelen, voor eeuwig opsluiten in een isoleercel... Maar geloof me, dat alles zal voor hem nooit een straf zijn. Zijn enige ambitie was en is: een rol spelen in de geschiedenis en dat neem je hem niet af met al deze "bestrafingen". Hoe we hem ook laten lijden, dat zal hem niet stoppen zichzelf

als een *grootse*, historische persoonlijkheid te beschouwen. Nee! De enige straf die een Hitler echt kan straffen, en die in de toekomst kleine jongens in hun dorst naar grootheid ervan kan weerhouden zijn voorbeeld te volgen, is de totale transformatie van de betekenis van grootheid, de mensheid laten beseffen wat *ware* grootheid is, en dat een Hitler daarvan is uitgesloten...'

'*N'oubliez pas ça! N'oubliez pas ça* – Vergeet dit niet, vergeet dit niet,' kunnen we haar nog horen roepen terwijl haar schim voor onze ogen oplost om terug te keren naar het schimmenrijk waaruit ze gekomen is.

Zoals ze al had laten weten, is Simone Weil niet de enige die uit het schimmenrijk is getreden om weer even acte de présence te geven in het theater van de wereld. Zij is nog niet weg of daar staat een nieuwe schim die voor ons gemakkelijk te herkennen is. Zoals het een gegoede burger betaamt, keurig gekleed, dit keer in een zwart kostuum met een bordeauxrode stropdas en een wit pochet in het borstzakje van zijn colbert, staat daar plotseling Thomas Mann met in zijn rechterhand een oud vergeeld tijdschrift getiteld *Das Neue Tage-Buch*.

Ook hij beseft blijkbaar niet veel tijd te hebben, want niet minder gehaast dan Simone Weil, heft hij zijn arm om ons dat exemplaar van het tijdschrift te tonen, en zegt: '1939! Al in 1939, heb ik voor dit tijdschrift een karakterschets geschreven over het heerschap waar mademoiselle Weil zojuist zo treffend over sprak. Wie verblind is door grootheidswaanzin – want waanzin is het! – die alweer de wereld beheerst, mag het volgende weten. Dat heerschap was een verschijning vol van bodemloos